

CÎTEVA INSCRIPTII RECENT DESCOPERITE ÎN DOBROGEA

DE

GH. POENARU-BORDEA

Materialul arheologic foarte bogat, provenit din descoperiri întâmplătoare sau din săpături arheologice organizate, a îmbogățit, mai ales în ultimii ani, colecțiile Muzeului Regional și totodată cunoștințele noastre despre trecutul Dobrogei.

O categorie aparte în cadrul acestui material o formează inscripțiile, a căror cunoaștere și studiere, cît mai curind după descoperire, este deosebit de folositoare.

Cele șapte inscripții a căror publicare o întreprindem acum sunt descoperite în ultimii patru ani. Fără a avea pretenția să elucidăm sau măcar să punem toate problemele pe care le ridică aceste monumente, încercăm să le facem cunoscute, sperînd că, o dată puse în circulație, ele vor putea servi pentru cercetări mai profunde, alături de alte materiale epigrafice sau arheologice, care urmăresc o problemă sau alta din istoria veche a patriei noastre.

Am socotit nimerită prezentarea acestor monumente după conținutul lor, și nu după localitatea de găsire și nici după limba în care sunt scrise sau după cronologie, pentru că astfel credem că vor putea fi mai ușor încadrate în culegeri sau studii viitoare.

TITULI HONORABII

1. *Constanța* — TOMIS. Inv. 1526, fig. 1. Altar de marmură fragmentar, cu relief și inscripție onorifică în limba greacă, descoperit în 1961, cu prilejul unor săpături de canalizare în zona fostei gări. Dimensiuni: $0,650 \times 0,190 \times 0,150$ m.

Se păstrează litere din primele șase rînduri ale inscripției și o parte din relief. După toate probabilitățile, pe basorelief erau reprezentate mai multe personaje. Se poate distinge peplum-ul care coboară pînă la glezna piciorului stîng al unuia din personaje. Nu ne putem da seama care era natura scenei.

Cîmpul inscripției, cu chenar ușor profilat, ieșe cu mult în afară, îngroșindu-se și lăsînd un spațiu în așa fel, încît personajele reprezentate să fie destul de puternic reliefate.

Scrierea este aleasă, cu litere purtînd *apices*. Litera A are hasta orizontală chiar pe mijloc, Θ este rotund, cu bara orizontală scurtă; bucla literei P nu se unește cu hasta verticală, iar Σ este unghiular. Înălțimea literelor: 2, 1–2, 3 cm.

'Αγαθῆ [τύχη]
[---- αὐτοκράτορος Νέρο[υα Τραιάνου Καίσαρος]
[Σεβαστο]ῦ Γερμανι[κοῦ ----]
[---- απελ]εύθερος Γ ----]
[θουλὴ δῆμος Τομ[ειτῶν ----]
---- Κ ----

Existența pe fragmentul păstrat a literelor ΟΠΟΣ, ΝΕΡΟ și ΓΕΡΜΑΝΙ în rîndurile 2 și 3 indică în mod sigur că este vorba de o inscripție pusă în onoarea unui împărat: se pot întregi, fără dificultăți, cuvintele Αὐτοκράτορος, Νέρουα și Γερμανικοῦ.

Lungimea rîndurilor, presupunînd că 'Αγαθῆ τύχη era scris, așa cum e normal, la mijlocul spațiului, în rîndul 1, trebuie să fi fost de cel puțin 32–36 litere. În cazul în care numele împăratului era introdus printr-o formulă ca ὑπέρ, ὑπέρ τῆς, ὑπέρ τοῦ, ὑπέρ τῆς τοῦ κυρίου, lungimea rîndurilor va fi fost mai mare. Poziția cuvîntului Γερμανικοῦ din rîndul 2 ne face să înclinăm mai curînd spre prima posibilitate.

Dintre Nerva (96–98), Traian (98–117) și Hadrian (117–138) în al căror nume sau filiație intră Νέρουα, ne credem îndreptățiti să considerăm că monumentul era închinat lui Traian. Pe Nerva îl excludem, spațiul dintre Νέρουα și Γερμανικοῦ, fiind mult prea mare. De asemenea, îl putem exclude cu multă siguranță și pe Hadrian, la care Νέρουα figurează, ca și cognomenul Γερμανικός, doar în filiație. Spațiul este aici prea mic.

Cu destulă probabilitate întregim între Αὐτοκράτορος Νέρουα Τραιάνου și Γερμανικοῦ, la sfîrșitul rîndului 2 și începutul rîndului 3, Καίσαρος σεβαστοῦ, această usoară intervenire în titulatura imperială fiind cunoscută și din alte inscripții în limba greacă, puse în onoarea lui Traian¹.

Nu putem ști dacă pe inscripție apăreau după Γερμανikοῦ și titlurile Δακikοῦ, eventual Δακikοῦ Παρθikοῦ, așa că o determinare cronologică este exclusă.

În rîndul 4 se citește ΥΘΕΡΟΣ. Înainte de Υ se vede o parte dintr-un E sau Σ. Putem întregi [ἀπελ]εύθερος, «libertul», înaintea lui, un nume de persoană în nominativ; cum pare a fi vorba de un libert imperial, am putea avea, după [ἀπελ]εύθερος, [Σεβαστοῦ].

Calitatea monumentului, titlul pe care-l poartă probabil dedicantul, menționarea sfatului și adunării poporului în rîndul următor ne fac să bănuim că dedicantul era o persoană de vază, care a avut desigur la începutul sec. II e. n. un rol important în istoria Tomisului, fără a putea însă, din cauza marilor lacune ale textului, să facem alte presupuneri.

La sfîrșitul părții păstrate în rîndul 4, se mai distinge în partea superioară o hastă verticală cu un început de hastă orizontală de la un Γ, Π, Ρ, sau Ε.

În rîndul 5, credem că putem întregi πόλεως Τομέως sau θουλὴ δῆμος Τομειτῶν, avînd, în acest din urmă caz, menționată pe inscripție și autoritatea care face cinstirea împăratului.

¹ IGRR, III, 557, 915, 1066.

În rîndul 6 se mai vede numai un K.

Inscriptia aceasta vine să se adauge la monumentele ridicate în onoarea împăratului Traian, și intrate pînă acum în literatura de specialitate, rolul împăratului Traian pentru Dobrogea, în perioada plină de evenimente de la începutul sec. II e. n. și implicit pentru Tomis, fiind bine cunoscut.

2. *Constanța* -- TOMIS. Inv. 2104, fig. 2. Altar de calcar cu inscriptie onorifică în limba greacă, găsit întîmplător în mai 1962, cu prilejul unor lucrări de nivelare și pavare în piata Ovidiu. Dimensiuni: 1,130 × 0,605 × 0,600 m. Capitolul altarului: 0,340 × 0,670 × 0,670 m.

Monumentul este bine conservat, cele 8 rînduri ale inscriptiei se păstrează în întregime, cu rîndul 7 și sfîrșitul rîndului 6 martelate. Lipsește partea inferioară a altarului și un colț al capitelului.

În partea superioară, altarul are o decorație foarte sumară, constînd dintr-un disc în centru și două acrotere la extremități, dintre care s-a păstrat doar cea din stînga.

Scrierea este îngrijită. Θ are bara interioară scurtă, Ω este lunar, Υ are o bară orizontală la baza unghiului, puțin mai jos de jumătatea literei, Σ este dreptunghiular. Remarcăm faptul că primul rînd este scris mai spre dreapta și nu la mijloc. Rîndurile 3, 5, 6 și 7 sunt mai scurte decît celelalte. Înălțimea literelor: 5 cm.

Αγαθὴ τύχη
τὸν διασημότα-
τον καὶ πατρῶ-
να τῆς Μητροπό-
λεως Τομέως
Αὐρήλιον | | | |
| | | | | | | |
βουλὴ δῆμος

Textul, după formula de început 'Αγαθὴ τύχη, cuprinde o inscriptie onorifica Personajul, pe care sfatul și poporul, βουλὴ δῆμος, în rîndul 8, îl cinstesc, apare ca διασημότατος καὶ πάτρων τῆς Μητροπόλεως Τομέως, adică în calitate de « cel mai distins » și de « protector » al Tomisului¹. Această cinstire avea, în chip vădit, un caracter oficial, atât prin titlurile pe care le primește personajul, cât și, mai ales, prin menționarea explicită a sfatului și a adunării poporului ca dedicații. Titlurile onorifice din textul inscriptiei reprezintă de fapt traducerea în limba greacă a expresiei *patrono clarissimo*, cunoscută din inscriptiile latine cu acest caracter.

După grafie, monumentul poate fi încadrat în prima jumătate a sec. III e. n.

Dificultăți apar în momentul în care vrem să stabilim identitatea personalității onorate, care a avut de suferit o *damnatio memoriae*. După Αὐρήλιον din rîndul 6, textul e martelat, nemairămînind din sfîrșitul rîndului 6 și din rîndul 7 nici măcar urme de litere. Abia dacă felul în care este martelată prima parte a numelui ne îngăduie să presupunem o hastă oblică, de la un A, Δ sau Λ. Scrierea, îngrijită, ne îngăduie însă să stabilim cu destulă exactitate numărul literelor ștersse. Cum la sfîrșitul rîndului 6 încăpeau, aproape sigur, două litere, iar în rîndul 7 ștersătura

¹ La Callatis cunoaștem un patron, P. Vinicius (Th. Sauciu-Săveanu, în *Omagiu lui C. Daicoviciu*, București, 1960, p. 501–507).

merge pînă sub ultima literă a numelui Αὐρηλιον din rîndul 6, numărul lor trebuie să fi fost de 10. Așa sfînd lucrurile, putem avansa, deși cu toată prudență și cu titlu ipotetic, că în spațiul martelat fusese poate scris 'Αντονεῖνον.

Lipsa oricărora elemente de titulatură imperială ne obligă să ne gîndim la altă personalitate, al cărei rol putea să justifice onorarea în termenii în care este făcută pe monumentul care ne preocupă. Deși nu avem nici o mențiune explicită în acest sens, s-ar putea să fie vorba de un guvernator al Moesiei Inferior¹. Pînă acum, cu excepția lui Aurelius Gallus (202—205), care evident nu este cel de pe inscripția noastră, nu cunoaștem alt guvernator al Moesiei Inferior al cărui gentiliciu să fie Aurelius. Pe de altă parte, sunt cunoscute mai multe cazuri de guvernatori care au suferit *damnatio memoriae*.

În cazul în care apropierile noastre sunt juste, am avea un nou guvernator al Moesiei Inferior pentru prima parte a sec. III e. n.

Oricum, personalitatea onorată în inscripție juca un rol important, cel puțin în viața orașului Tomis.

Dacă al doilea nume era 'Αντονεῖνον, și numai atunci, martelarea ar fi putut să fie și accidentală, personajul în cauză fiind eventual confundat cu împăratul Elagabal (218—222).

RES SACRAE

3. *Arsa*. Inv. 42, fig. 3. Placă de marmură cu relief și inscripție în limba greacă, găsită întimplător, în anul 1959, cu prilejul lucrărilor agricole de toamnă la cca. 500 m nord de sat, spre Pecineaga². Dimensiuni: 0,310 × 0,270 × 0,160 m.

Monumentul este întreg. Relieful îl reprezintă pe Cavalerul Trac în galop spre dreapta, cu mantia fluturind. Mina dreaptă este ridicată în gestul de *benedictio Latina*³. Copita calului stă pe altar. Se vede pomul cu șarpele încolăcit. Cîinile și mistrețul lipsesc.

Sub relief se află o inscripție pe trei rînduri. Scrierea este îngrijită, fără ligaturi. Înălțimea literelor: 1—1,3 cm.

"Ηρωι Δωσαηνῷ ἐπηκόῳ εὐχαρι-
στήριον ἀνέθηκεν Ροῦφος Ρού-
φου ὑπὲρ τῶν ιδίων.

Inscripția prezintă un interes deosebit, atestînd un epitet pînă acum necunoscut al Cavalerului Trac, care apare pentru prima dată ca "Ηρως Δωσαηνός. Sufixul —ηνός mai apare în epitetele zeilor traci ca: Σαλδηνός, Σαλδοβουσηνός, Σαλδο-κεληνός⁴. Probabil că Δωσαηνός este un epitet derivat de la numele localității în care era adorată divinitatea.

¹ Iorgu Stoian, *Tomitana*, București, 1962, p. 110—111.

² Cercetări de suprafață au dus la identificarea unei așezări rurale de epocă romano-bizantină.

³ G. I. Kazarow, *Die Denkmäler des Thrakischen Reitergottes in Bulgarien*, nr. 311, 312, 389, 391, 416, 443, 620, 944, 946, 986, 987, 1028 și respectiv fig. 170, 171, 215, 226, 232, 241, 313, 457, 458, 476, 477, 502; RE VI — A, p. 485.

⁴ D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste*, p. 194—195.

Fig. 1

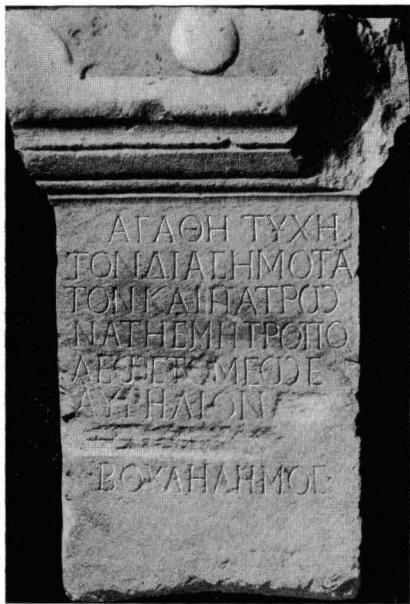

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

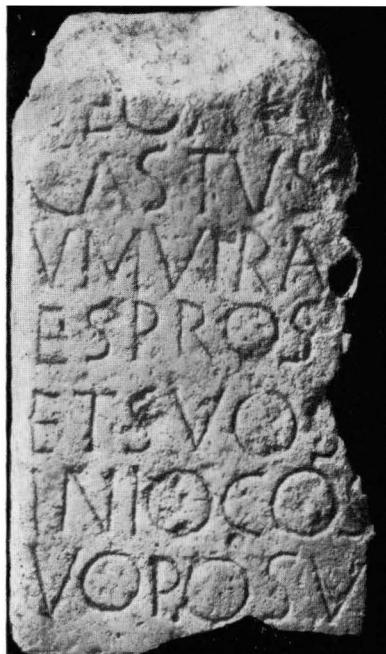

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Epitetul ἐπήκοος este frecvent pe lîngă divinitățile tracie "Ἡρως, Ἀσκλή-πιος etc.¹. În ce privește pe dedicant, care ridică monumentul lui Heros Dosenos, « cel care ascultă rugile pentru ai săi », numele lui indică un grec romanizat.

După grafie, monumentul pare a data din sec. II e. n.

4. *Gălbiori*. Inv. nr. 2086, fig. 4. Altar votiv de calcar cu inscripție latină, găsit în martie 1961 pe șoseaua Constanța-Hîrșova, la jumătatea distanței dintre Gălbiori și Stupina. Dimensiuni: 1,060 × 0,525 × 0,460 m.

O spărtură în colțul drept afectează parțial ultima literă din rîndurile 3, 4, 5 și 6, iar o ciobitură în rîndul 5 atinge partea de jos a trei litere.

Scrierea este îngrijită. În rîndul întii apar patru frunze de iederă, iar în rîndul ultim, două. Literele sunt mai mari în rîndul 1 și mai mici în rîndurile 2—7. Înălțimea literelor: 8 cm respectiv 6—6,5 cm.

I(oui) O(ptimo) M(aximo)
et Iunoni
Cereri Frugif(erae)
Veturius Ter-
tius mag(ister) ui-
ci de suo po-
suit.

Gentiliciul vechi italic *Veturius* apare în inscripția de la Capidava², unde întîlnim de altfel și un *C. Veturius Tertius*³, poate unul și același cu cel de pe altarul votiv de care ne ocupăm.

În inscripție, *Veturius Tertius* este menționat ca îndeplinind funcția de *magister uici*, dar din păcate nu ni se spune în care anume uicus. Este de presupus că personajul, foarte probabil din Capidava, și exercita funcția într-unul din satele din *territorium Capidauense*⁴.

Altarul este închinat unei triade, din care ultima zeitate, *Ceres*, merită o atenție deosebită. *Ceres* apare pînă acum în Transilvania: o dată în mod sigur⁵, dar poate chiar de două ori⁶, cu epitetul de *Augusta*, o dată în Oltenia⁷ și o dată în Dobrogea⁸. Epitetul *Frugifera* este atestat la noi în țară pentru prima oară, fiind cunoscut pînă acum numai în Italia⁹. Cultul zeiței *Ceres*, ca și epitetul pe care-l poartă în cazul nostru, este în legătură, desigur, cu agricultura în Dobrogea.

Epitetul *Frugifera*, interesant în sine, precum și noua atestare a acestui cult în Dobrogea, aduce lumini noi, privind cultul divinităților în epoca imperială romană.

¹ RE, VI A, p. 437; Kazarow, *op. cit.*, nr. 79, 364, 740, 946.

² Gr. Florescu, *Capidava*, nr. 1, p. 73—74, nr. 22, p. 99—100, nr. 28, p. 106—107.

³ Gr. Florescu, *op. cit.*, nr. 18, p. 95—96.

⁴ V. Pârvan, *Ulmelum I*, p. 587 și urm.; R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja*, p. 194 și urm.; Gr. Florescu, *op. cit.*, p. 19—21, *Ist. Rom.*, I, p. 487.

⁵ I. I. Russu, MCA, VI, p. 887—889 și D. Tudor, *Istoria sclavajului în Dacia Romană*, nr. 152, p. 127.

⁶ CIL, III, 36, considerată de Mommsen falsă, pare a fi autentică. v. I. I. Russu, *art. cit.*, p. 888.

⁷ D. Tudor, în *Dacia XI—XII*, nr. 1, p. 155; D. Tudor, *Oltenia Romană*, ed. II, nr. 153, p. 403.

⁸ CIL, III, 14 214, împreună cu *Liber Pater* și alte divinități la *Tropaeum*.

⁹ CIL, XI, 3197. Epitetul apare și pe lîngă *Isis*. Vezi Dessau, ILS, II, 4354.

Credem că, avînd în vedere și identitatea de nume cu cel de la Capidava, putem data acest monument epigrafic tot în a doua jumătate a sec. II e. n.

5. *Rasova*. Inv. 1497, fig. 5. Altar votiv de calcar cu inscripție în limba latină, adus în mai 1961 de la școala elementară din Rasova. Dimensiuni: 0,510 × 0,265 × 0,340 m.

O spărtură în partea de sus face greu lizibil primul rînd; spărtura din partea dreaptă afectează sfîrșitul rîndurilor 1—4. Altarul este parțial spart și în partea de jos. Scrierea este neglijentă, cu litere inegale. Înălțimea literelor: 4,4—5,3 cm.

[I(oui) O(ptimo) M(aximo)
 (et) Iunoni]
 Reg(inae) Ael(ius)
 Castus [d(u)]-
 umuira[I]-
 es pro se
 et suos [T?]-
 inio eo(n)s(ule)
 uo(tum) posu(it)

sau Deo Aet(erno)?

Din primul rînd păstrat se vede un E, urmat de un C sau de un O și de A E; prima și ultima literă a rîndului nu se pot decît bănuî. Este de asemenea greu de stabilit cu precizie dacă primul dintre rîndurile păstrate era și primul rînd al inscripției. De aici decurge existența a două posibilități de întregire. Credem însă că e mai probabilă prima: înaintea cognomenului Castus e firesc să avem un nomen.

La sfîrșitul rîndului 2 nu era decît un D, fiind scris *dumuira*les cu un singur u¹ și cu -es în loc de -is în loc de *duumuir*alis cum ar fi fost corect.

Nu avem nici o indicație asupra locului unde și exercitase Aelius Castus funcția; nu este exclus să fi fost *duumuir* la Tropaeum Traiani, care este, după cîte cunoaștem *municipium* cel mai apropiat de locul unde a fost descoperită inscripția.

Încadrarea cronologică a monumentului este dificilă, datorită faptului că se păstrează numai sfîrșitul numelui unui singur consul. În finalul rîndului 5, unde era începutul numelui acestuia, nu se mai distinge nimic, dar cum nu începe decît o singură literă, aceasta exclude numele Licinius, Asinius etc. Credem că nu poate fi nici Q. Ninnius Hasta, scris Nino în loc de Ninnio, consul în anul 114 e. n., din cauza implicațiilor cronologice ale acestei ipoteze.

Nu ne rămîne decît să acceptăm o pronunțare populară, Tinius în loc de Tineius, de unde dativul Tinio.

Faptul că orașul Tropaeum Traiani avea rang de *municipium* în timpul domniei lui Septimius Severus (193—211), fapt atestat și de alte inscripții², ne dă posibilitatea să alegem cu titlu ipotetic între 182 și 195 e.n. această din urmă dată³, an în care este consul un Tineius.

¹ S. Stati, *Limba latină în inscripțiile din Dacia și Scythia Minor*, București, 1961, p. 47.

² CIL, III, 12 461, 12 470, 12 473, 13 734. Vezi și *Ist. Rom.*, I, p. 489.

³ Pentru Tineius Clemens, coleg cu Scapula Tertullus, v. W. Liebenam, *Fasti consulares Imperii Romani*, p. 26.

6. *Constanța* — *TOMIS*. Inv. 2071, fig. 6. Placă de marmură fragmentară cu inscripție în limba greacă, găsită în 1961, în săpăturile de la edificiul roman cu mozaic. Dimensiuni: $0,160 \times 0,150 \times 0,027$ m.

Se păstrează colțul inferior stîng, cu o parte din basorelief și din inscripție. Textul este tocit în partea dreaptă. Din basorelieful care reprezenta probabil o divinitate feminină, și care este limitat de un cadru simplu în relief, se mai păstrează piciorul drept, peste care cade în falduri veșmîntul.

Scrierea este neîngrijită. Litere mai mari la început, apoi mai mici și mai apropiate între ele. O este în formă de romb. La începutul rîndului 1 remarcăm ligatura *M+E*. Înălțimea literelor: 1,2—1,5 cm.

*Μεσσα[λε]ῖν[α sau ος]
εὐχαριστ[ήρι]ον*

După N final de la *εὐχαριστήριον*, avem un spațiu gol, mai mare decât dublul distanței dintre două litere, deci nu mai urma alt cuvînt. În rîndul întîi putea să mai încapă un patronim scurt. *Μεσσαλεῖνα* sau *Μεσσαλεῖνος* este forma greacă pentru *Messalina* (us). Scrierea cu diftongul *ei* pentru *i* din latină este un fenomen foarte frecvent în inscripțiile din Pontul Stîng¹.

Placa era încchinată unei divinități feminine, din păcate neidentificată.

Monumentul datează probabil din sec. II—III e.n.

TITVLI SEPVLCRALES

7. *Hîrșova* — *CARSIUM*. Fig. 7. Placă funerară de calcar cu inscripție latină, găsită întîmplător în 1959, în colțul de nord-est al cetății Carsium, în imediata apropiere a zidului de incintă. Se păstrează la Hîrșova, în vederea organizării unui muzeu raional.

Placa avea urme de mortar, fiind probabil reîntrebuințată ca material de construcție. Dimensiuni: $0,820 \times 0,730 \times 0,280$ m.

Monumentul este spart sus și jos. Spărtura din partea inferioară afectează inscripția. În părțile laterale se află un chenar lat de 12 cm cu vrej și frunze de iederă.

Scrierea este îngrijită, cu numeroase prescurtări și ligaturi. În rîndul 6 *E+T*, în rîndul 8 *A+N*, *M+E*, în rîndul 9 *A+L*, *A+E*, în rîndul 10 *A+E*, *E+T*, *V+A+L*, *N+V*. Înălțimea literelor: 4,1—4,5 cm.

D(is) M(anibus)
Iul(ius) Eutyches
uix(it) ann(is) LX et
Valeria Iulia
uix(it) an(nis) XXV
et Valeria Ma-
trona uix(it)

¹ G. Mihailov, *La langue des inscriptions grecques en Bulgarie*, p. 31, § 9.

ann(o) uno men(sibus) XI
 filias Valeriae
 [B]onae et Val(eri)us B(o)nus
 ..... IMV

În afară de Eutyches, care este grecesc, toate celelalte nume sunt italice. Numele primului personaj, Iulius Eutyches, merită o luare aminte specială, pentru că i-ar putea trăda originea servilă. De altfel numele Εὐτύχης apare des în transcrierea sa latină Eutyches¹; există și exemple de sclavi sau liberti numiți în inscripții cu echivalentul latin al numelui, Fortunatus².

De remarcat este și folosirea gentiliciului Iulia drept cognomen.

Forma de nominativ plural în -as, filias, în loc de -ae mai este cunoscută în inscripții din Moesia Inferior³.

Grafia, cu marele număr de ligaturi întrebuințate, ca și lipsa prenomenului, pledează pentru o datare tîrzie, sec. III e. n.

Inscripțiiile a căror publicare am încercat-o în cele de mai sus, deși provin din localități diferite și au fost scrise la date diferite, fiind astfel puțin susceptibile pentru o interpretare de ansamblu, aduc totuși, pentru o seamă de probleme ale istoriei Dobrogei vechi, o contribuție care nu trebuie subestimată.

Cele două inscripții onorifice găsite la Tomis aduc o contribuție interesantă, deși ineegală, la istoria orașului în sec. II – III e. n. Inscriptia de la fosta gară înmulțește cu încă unul monumentele în onoarea împăratului Traian. Altarul găsit în piața Ovidiu ne pune în față unui important personaj, poate un guvernator încă necunoscut al Moesiei Inferior, onorat cu interesantele epitete διασημότατος καὶ πάτρων Μητροπόλεως Τομέως.

Nou este de asemenea pentru țara noastră epitetul Frugifera al zeiței Ceres, onorată alături de Iupiter Optimus Maximus și de Iunona, după cum dovedește inscripția găsită între Gălbiori și Stupina.

Alt altar votiv, cel găsit la Rasova, ridicat de Castus, fost duumvir, având menționat numele unui singur consul și datat de noi în 195 e.n., adaugă încă un monument epigrafic, atestind faptul că în ultimii ani ai sec. II e.n., Tropaeum Traiani devenise municipium.

Placa votivă reprezentând pe Cavalerul Trac ne dă un epitet Δωσαγνός încă necunoscut pentru această divinitate, al cărei interes este sporit de faptul că asemenea monumente cu inscripție, frecvente în Bulgaria, sunt destul de rare la noi.

În sfîrșit, singura inscripție funerară al cărei studiu l-am schițat, este și ea interesantă, atât prin datarea relativ tîrzie, cât și prin ligaturile și ciudătenile de limbă pe care le cuprinde, dar mai ales prin cognomenul Eutyches, care denotă probabil originea servilă a personajului.

Cele șapte inscripții recent descoperite în Dobrogea, publicate acum pentru prima dată, aduc prin conținutul lor interesant o modestă contribuție la o mai bună cunoaștere a vieții în această regiune a țării noastre, în epoca romană.

¹ D. Tudor, *Istoria sclavajului în Dacia Romană*, S.E. nr. 1, p. 241; 21, p. 246; 124, p. 270.

² D. Tudor, *op. cit.*, nr. 10, p. 243; 27, p. 247; 133, p. 272.

³ CIL, III, 12501 din Tomis; D. Tudor, în MCA I Imp. 618 tot din Tomis; pentru alte exemple vezi H. Mihăescu, *Limba latină în provinciile dunărene ale imperiului roman*, pp. 126 – 128, 248.

НЕСКОЛЬКО НАДПИСЕЙ, НЕДАВНО НАЙДЕННЫХ В ДОБРОДЖЕ

РЕЗЮМЕ

Автор публикует 7 надписей, найденных в Добродже в 1959—1962 гг.

Почетные надписи, обе из Томиса, воздвигнуты: первая в честь императора Траяна (98—117 гг.), вторая в честь некоего Аврелия (остальная часть имени вырублена молотом) *διασημότατον καὶ πατρῶνα*, возможно еще неизвестного губернатора Нижней Мезии в начале III в. н.э.

Одна из священных надписей, найденная между Гэлбиорь и Ступиной и относящаяся к второй половине II в., свидетельствует, впервые на румынской территории, об эпите *Frugifera* по отношению к богине Церере. Алтарь из Расовы воздвигнут, если предположения автора верны, в 195 г. Элием Кастом (Aelius Castus), бывшим *duumviro* (по-видимому из муниципии *Tropaeum Traiani*). Вотивная плита из Арсы дает новый эпитет фракийского всадника, *Δωσαηνός*. Опубликована также и вотивная плита из Томиса.

В надгробной надписи из Карсиума, относящейся к III в. н. э., упоминается когномен *Eutyches*, указывающий, по-видимому, на рабское происхождение этого человека.

EINIGE IN DER DOBRUDSCHA NEUENTDECKTE INSCHRIFTEN

ZUSAMMENFASSUNG

Es werden hier 7 in der Dobrudscha zwischen 1959 und 1962 geborgene Inschriften veröffentlicht.

Von den beiden aus Tomis stammenden Ehreninschriften bezieht sich die eine auf Kaiser Trajan (98—117), die zweite auf einen gewissen Aurelius (der Rest des Namens ist ausgemeißelt), einen *διασημότατον καὶ πατρῶνα*, vermutlich noch unbekannten Statthalter der Provinz Moesia Inferior vom Beginn des 3. Jh. u. Z.

Von den religiösen Inschriften belegt die zwischen Gălbiori und Stupina geborgene erstmalig für die zweite Hälfte des 2. Jh. u. Z. und für dieses Gebiet, den Beinamen *Frugifera* der Göttin Ceres. Der Altar von Rasova wurde, wenn die vorgeschlagenen Annahmen zutreffen, im Jahre 195 u. Z. von Aelius Castus, einem ehemaligen *duumuir* (vermutlich des Municipiums *Tropaeum Traiani*) errichtet. Die Votivtafel von Arsa bringt ein neues Epithet des thrakischen Reitergottes u. zw. *Δωσαηνός*. Weiters wird noch eine Votivtafel aus Tomis veröffentlicht.

Auf der Grabinschrift aus Carsium (3. Jh. u. Z.) erscheint der cognomen *Eutyches*, der auf die unfreie Herkunft des Betreffenden hindeuten dürfte.